

prek televizije prepričati ves slovenski narod, da se našim ambasadorjem dobre volje najlepše, najbolj omamno zatresejo glasilke, če skozi njihova grla klockotajo angleški, italijanski, nemški itd. glasovi, samo ne slovenski. Vem, ni pomoči: takšen je naš čas in takšen je naš svet: na podobnih festivalih v Avstriji, Nemčiji, Italiji, Ameriki in drugih turistično razvitih deželah (prav gotovo tudi v Španiji) kar pokajo lestenci v dvoranah od slovenske pesmi, ki jo pojo tamkajšnji pevc. Drugače prav gotovo ne more biti, saj vendar samo posnemamo veliki svet.

Indiskretna televizijska kamera je med poslušalci poiskala tudi predsednika slovenskega izvršnega sveta: naj mi ne zameri, toda držal se je prav kisto in imel sem občutek, da se ne počuti prav dobro med svojim pojočim ljudstvom...

Sem morda surov, če rečem, da je bila to parada neumnosti, politične zagovodnosti (prav glede na tujce), nesramnosti do lastne dežele in naroda?

Pa vendar: ta modna revija neumnosti ne bi bila vredna ne jeze ne jeznega zapisa, če ne bi bila simptom in celo logičen izraz neke splošne razprodaje narodnega ponosa. Tako splošne, da se je skoraj ne zavedamo več. Spominjam se kritike (žal, samo med Pismi bralcev) na račun kranjskega avtobusnega podjetja, ki se je odločilo, da hoče biti Creina, pa ljubljanske sorodne duše, ki se je ob kranjskem zgledu zasramovalo svojega starega imena Ljubljana transport in poskušalo najti kaj bolj ustreznega za tuje uho, menda so se že skoraj ogreli za Viator, kajti važno je, da tujec ime razume in da ga zna izgovoriti, naši ljudje pa si glede na svojo prakso v tujini že nekako pomagajo, starejši pač povprašajo mlajše, in tako, drug z drugim, se nekako prerinejo skozi vse bolj zamotane labirinte tujk, pa še človeška solidarnost se tako krepi. In ker smo že pri tem: transport je tudi tujcu prav domača beseda, mo-

ti torej beseda Ljubljana. Kajpak: to je tako lokalno slovenska beseda, da res ne gre z njo begati tujca, pa čeprav pride na obisk v Ljubljano. Baje so prizadevni občani že poslali mestnim očetom predlog, naj bi naše mesto — ker ime že imamo — preimenovali v Emono. Tako bi tujcem lahko dokazali, da smo bili svojčas rimska provinca.

Čigava provinca pa smo danes?

In tako delujejo že celi štabi propagandistov, reklamnih agentov, psihologov tržišča, turizma in mednarodnih stikov, ki poskušajo najti za sleherno slovensko ime nekaj takšnega, kar tujcu lepo zveni, pa čeprav nič ne pomeni. Pijače na primer — čeprav smo v pitju že kar velesila — smo že vse potujčili, celo stari zapiti dolenski cviček je postal imenitni marvin in se tako skoraj pobratil s tržaškim zlatom in uro darwil.

Razprodaja narodnega ponosa cvete kot še nikoli. Res, da je kramarjev vsak dan več in da cena nezadržno pada, toda tak je zakon trga, treba je povečati proizvodnjo, ponujati vsak dan več, za oko, za uho, za tip, za sleherni čut razvajenega tujca.

C. Zlobec

UREDNIKOVE MARGINALIJE

V zadnjem času je izšlo v Sodobnosti nekaj prispevkov (Zidar, Kramberger, Štih, Jovanovič in drugi), zaradi katerih imam kot urednik te revije nekoliko manj mirne dneve, kot bi si jih želel. V redakciji me obiskujejo prijatelji in sodelavci, na ulici me ustavljajo znanci, po telefonu se oglašajo »zoprniki v poklicu«, eni z obžalovanjem, drugi z navdušenjem, pa spet z očitki in skoraj z grožnjo — ob istih prispevkih, ob istih avtorjih, ki da so pogumni in poniglavi, pametni in topoumni, mojstri peresa in pocarji, družbeni analitiki in pamfletisti itd. itd. — vselej, kajpak, z ustreznim nasvetom: — Take avtor-

je je treba še bolj spodbujati, take tendence podpirati . . . in: — Takim avtorjem je treba odločno zapreti vrata v revijo.

Tako so dnevi, ki jih preživljam, manj mirni, kot bi si želel, pa tudi v noč kane kaka misel, ki ni prijateljica mirnega, zdravega spanja. In taka nemirna, nadležna, zablodela misel bojuje tudi tej uredniški glosi.

Revija mora stati sredi življenja, pravimo (od kdaj že?), ukvarjati se mora s kardinalnimi problemi naše družbe in časa, kot gledališče naj tudi revija drži v svojih rokah tisto znamenito Shakespearovo zrcalo, v katerem naj bi se brezobzirno spoznavali in prepoznali, drug drugega in sami sebe, in še: revija naj bo tribuna različnih mnenj, pogledov, odprta za slehernega, ki ima kaj bistvenega povedati itd. itd. Načela niso bila pri nas nikoli sporna.

Včasih kar zardevam ob naravnost agresivni hvale nekaterih avtorjev, kar nerodno mi je, ko poslušam: — Saj je tudi Cankar tako pisal, brezobzirno, naravnost, odpiral je rane in spuščal gnoj in prav nič mu ni bilo mar, kaj so o njem in njegovem pisanju govorili tisti, ki so svojo podobo iskali v njegovih likih . . . Zardevam sicer, hkrati pa vendarle postajam vse bolj trden: Saj je tudi Cankar . . . , skušam dopovedati drugi strani slovenskega okusa, a ne pomaga, razočaran spoznavam, da je Cankar orožje, ki ga znamo vsi enako dobro sukati, ob sleherni priložnosti, ob slehernem problemu, tudi z namen, ki bi jih Cankar ne svetoval svojim posthumnim urednikom, naj jih sprejmejo v njegovo zbrano delo.

Toda šalo na stran.

Priznajmo si: v vsakdanjem pogovoru, v službi, na sestankih, na počitnicah, na potovanjih (službenih in privatnih), na obiskih, dobesečno v sleherni situaciji kritiziramo vse in vsakogar, razen sebe in svojega dela. In to na vseh ravneh, na vseh področjih, v vseh družbenih slojih, v vseh struktu-

rah. Ko pa se pojavi kritika v kritiki, pa naj bo še tako domišljena, odgovorna, ali celo v literarnem tekstu, v prozi, v dramskem besedilu, pesmi, takrat navadno zaženemo vik in krik in se zgražamo in zavijamo z očmi nad nesramnostjo avtorjev, ki da se kaj takšnega upajo, ki da blatijo nedotakljive vrednote in zaslužne (nedotakljive) ljudi.

Konkretno: Zidar je pisal o brezupnem položaju (in življenju) našega podeželskega učiteljstva, toda to je bilo za mnoge blatenje ljudi, poklica in družbe, čeprav je zmerom bolj res, da je vsako jesen teže dobiti učitelje za odročne šole, marsikje ostajajo šole prazne . . . Kramberger razmišlja o resničnih in namišljenih dilemah slovenstva in slovenskega naroda, uspešno in neuspešno ruši trhle vrednote, pa tudi tiste, ki se mu takšne samo dozdevajo, in se hkrati muči, da bi se dokopal do »drugачne ljubezni do Slovencev«, pa mu že sredi razmišljanja padajo očitki, da pljuje na narod, na slovenstvo, čeprav sam zastavlja svoje razmišljanje kot »poskus«, torej kot objektivno možnost soočenja različnih pogledov in občutenj . . . Jovanović (v celoti) in Štih (deloma) skušata skoz gledališko grotesko in satiro zdramiti v najnižjih plasteh naše javne in osebne morale, družbenih odnosov in človeških navad nekaj vznemirljivega vetra, ki naj vsaj poskuša odpraviti »onesnaženje zraka« pri nas, tudi moralno, pa že iščemo, kdo je posodil hrbet, glavo ali pa tudi samo obleko za ta ali oni lik oziroma: pri kom sta si avtorja brez dovoljenja vse te rekvizite izposodila . . .

Koliko let že traja pri nas gledališka kriza? Po številu in teži obtožb, žalitev, podtikanj, diskvalifikacij vseh vrst, strokovnih, moralnih in političnih, ki niso letele samo z ene sprte na drugo sprto stran, temveč so švigale vsevprek, navzgor in navzdol, zarivale so se torej v celotno tkivo naše družbe, je pač postala ta nadležna »gledališka kriza«

— pa če nam je to ljubo ali ne — prav mikavna prisposodba naše duhovne zmede in nečednosti sploh. Je takšna slika »objektivna«? Je to »tipično«? O tem lahko steče polemika. In prav je, da steče. Toda nesmiselno je zahtevati, naj bosta satira in groteska trezna, neprizadeta, nekakšna opisna slovnica naših nravi in navad, ko pa smo se že v šoli učili, da sta to pač literarna prijema, ki se že dolgo ravnata po določenih zakonih. Ali pa naj čisto preprosto rečemo, da v naši sodobnosti ni ne snovi ne vzrokov za satiro in da jim torej v Sodobnosti, kot resni reviji, ni mesta. Ali z drugimi besedami, kot smo se včasih bolj tolažili kot šalili: Naj živi satira — toda poljska.

Čemu torej ta glosa?

Tudi naš čas in slovenska družba nista, o tem sem prepričan, tako brezbarvna, uniformirana, zaspana, omrtvičena, da bi jima bilo treba peti samo hozano ali mizerere, temveč sta ravno dovolj protislovnata, zapletena, tisočobrazna, da je tudi v njiju marsikaj mogoče in potrebno. Celotna kritična beseda pisatelja, pa tudi satira in groteska. Pa kritična, analitična in odgovorna, resnoba, čeprav včasih tudi neprijetno vrtajoča misel razmišljajočega človeka našega časa. To glosa zapisujem tudi zato, ker me v tej povišani temperaturi, ki spremlja nekatere prispevke v Sodobnosti, zmerom bolj peče tudi naslednja misel:

Parcialno merjenje sil, pa tudi zmerjanje v stilu ti mene — jaz tebe, ki smo mu ob gledališki krizi dokaj brez-

brižno priče že tri leta, sprejemamo kot sicer malce grdo, pa vendar primerno začimbo našega vsakdanjika, če pa se v literaturi srečamo z globljimi vzroki, ki so jim časopisna prestižna prerokanja samo vrhnja pena, smo že v skrbeh, kaj je z našo nacionalno dostojnostjo, tradicionalno slovensko spodobnostjo in podobno. Za zrelost, ki jo je slovenska družba že dosegla, bi bilo pričakovati ravno nasprotno: tudi sporne stvari, če se dotikajo pomembnih problemov človeka, če odpirajo karkoli, čemur je potreben čist zrak, bi morale — beseda je o gledališču — doživeti neobremenjeno konfrontacijo z občinstvom. Če trdimo, da so taki pisatelji apartni s svojimi problemi, naj se soočijo s ploskanjem in žvižganjem, naj jih občinstvo sprejme ali povozi. Da je občinstvo takšne presoje sposobno, najbrž ni treba posebej dokazovati.

Pa še: ob takem neposrednem soočanju (z vsem tveganjem, ki ga prinaša), bi tudi odpadla tista, večkrat nepotrebna kot potrebna skrb, kaj je za slovensko ljudstvo dobro in primerno, kaj ne. Tako bi enkrat vendarle zvedeli, kolikšna je dejanska moč sodobne slovenske dramatike in njena odzivnost v občinstvu.

Vznemirjenje, ki sili v razmišljanje, v tem primeru naravneje z odra kot iz revije, vsekakor pa vsaj iz revije, če že ne z odra, je prav gotovo zdrav pojav. Pa naj bo to trpka satira ali krotajoča se groteska.

Saj je vendar tudi to boj proti onesnaženju zraka v nas.

C. Zlobec